

Interlingvistikaj Kajeroj

BASTARD TONGUES

A Trailblazing Linguist Finds Clues to Our Common Humanity in the World's Lowliest Languages.

Author: Derek Bickerton

(270 pp. Hill & Wang. New York - 2008. \$ 26.)

Recensione di Leonardo Caffo

La maggior parte dei linguisti considera il linguaggio come un evento completamente naturale come le cellule o le nuvole. La maggior parte dell'azione degli intellettuali impegnati in linguistica si svolge comodamente seduti in scrivania e, molto spesso, finisce in scoperte poco trionfanti basate su tranquille e "allineate" rivelazioni. Poi c'è Derek Bickerton.

Bickerton è uno dei linguisti contemporanei più interessanti per chi si occupa dell'acquisizione del linguaggio e ha trascorso gli ultimi quarant'anni a studiare il processo di formazione di una nuova lingua, attraverso l'analisi sistematica del fenomeno delle lingue pidgin e della loro presunta evoluzione spontanea in creolo. Sull'argomento, Bickerton ha scritto numerosi libri spesso recepiti dalla critica e dagli studiosi del linguaggio come una "totale mancanza di rispetto per il rispettabile", basti pensare a *Language and Species* del 1992 e *Language and Human Behaviour* del 1996. Le domande principali che guidano Bickerton attraverso la sua

La plejparto de la lingvistoj konsideras la lingvon kiel fenomenon tute naturan, kiel, ekzemple, oni konsideras ĉelojn aŭ nubojn. La plej granda parto de la laboro de la intelektuloj, kiuj okupiĝas pri lingvistiko, estas komforte plenumita ĉe la skribotablo kaj, tre ofte, rezultigas malalt-nivelajn malkovrojn, bazitajn sur kulturpolitike orientitaj kaj laŭakademiaj informoj. Kaj jen aperas sur la scenejo Derek Bickerton.

Por tiu, kiu okupiĝas pri lingvoakirado, Bickerton estas unu el la plej interesaj nuntempaj lingvistoj: li pasigis la lastajn kvardek jarojn studante la procezon per kiu nova lingvo formiĝas, per sistematika analizo de la fenomeno de la piĝinaj lingvoj kaj de ilia supozeble spontanea evoluado. Pri tiu temo Bickerton skribis multajn librojn, kies valoro estis ĉiam taksita - fare de la kritiko - kiel "kompleta manko de respekto por tio, kio estas respektinda". La ĉefaj demandoj, kiujn starigas Bickerton en sia longdaŭra esplorado estas finfine, grandparte, la samaj, kiuj akompanis la plej diversajn homojn en la historio de filozofio. Kiel originis la homa lingvo? Kiuj

lunga ricerca sono, in fondo, alcune delle domande che hanno guidato gli uomini più diversi lungo la storia della filosofia. In che modo ebbe origine il linguaggio umano? Quali sono le condizioni preliminari minime perché una qualche forma di linguaggio possa avere origine in una specie? Secondo il linguista, inoltre, se riuscissimo a rispondere a queste domande o almeno a formularle in modo più preciso e coerente, saremmo molto più vicini a comprendere che cosa rende la specie umana diversa dalle altre. Con il suo lavoro Bickerton rema contro il paradigma dominante in linguistica introdotto da Chomsky a partire da *Syntactic Structures* e concretizzatosi in *Language and Problems of Knowledge*. Bickerton è convinto, infatti, che il presunto dispositivo grammaticale innato nell'uomo fornisca al bambino, che deve imparare una lingua, la capacità di apprendere un unico modello grammaticale sufficientemente specifico e non un modello sintattico qualsiasi. Quest'unico modello grammaticale è il creolo nella sua struttura astratta.

Nel suo penultimo libro, *Bastard Tongues*, il linguista fa un resoconto della sua attività attraverso le sue memorie più significative, mettendosi contro, ancora una volta, antropologi e colleghi linguisti. Il libro si apre con Bickerton su un'isola remota del pacifico mentre lavora con il suo computer in un bar a tariffe ridotte. La scelta è chiara: raccontare la sua attività di ricerca, non "al di sopra di ogni sospetto" ma attraverso la sua vita e la sua personale esperienza. Il linguista narra i suoi ricordi da quando, terminato il dottorato, ebbe finalmente "la possibilità di lasciarsi alle spalle tutte le sciocchezze, dedicandosi a quello che sarebbe stato il lavoro di ricerca di tutta la sua vita". Così inizia il percorso che guiderà Bickerton attraverso Guyana, Hawaii, Mauritius, Suriname e altrove, ad esplorare le sue idee in quelle che ha definito "lingue senza pedigree", ovvero pidgin e creoli. Le lingue pidgin traggono origine da quelle che i linguisti de-

estas la minimumaj antaŭkondiĉoj, por ke ajna lingvoformo povu origini ene de iu specio? Laŭ la lingvistoj, aldone, se oni povus respondi al tiuj demandoj, aŭ almenaŭformuli ilin pli precize kaj kohere, oni alproksimiĝus al la kompreno de tio, kio distingas la homan specion de la aliaj specioj. Pere de sia laboro Bickerton kontraŭstaras la regantan paradigmon en lingvistiko, kiu estis enkondukita de Chomsky: li estas konvinkita, fakte, ke la supozebla gramatika strukturo, kunnaskita en ĉiu homo, donas al la infano, kiu devas lerni lingvon, la kapablon akiri ununuran gramatikan modelon, sufiĉe specifan, kaj ne iun ajn sintaksan modelon. Tiu ĉi ununura gramatika modelo estas la kreola lingvo en sia abstrakta strukturo.

En sia dua plej nova verko, *Bastard Tongues*, la lingvisto raportas pri sia agado, traitante siajn plej gravajn memoraĵojn, kaj kontraŭstarante, ankoraŭfoje, antropologojn kaj kolegojn lingvistojn. La libro, komence, rakontas pri Bickerton, kiu loĝas en fora insulo de la Pacifika oceano, laborante per komputilo en malmultekosta kafejo. Lia celo estas klara: rakonti sian esploradon ne 'abstrakte', sed pere de sia vivo kaj de siaj personaj spertoj. La lingvisto rakontas siajn memoraĵojn, ekde kiam, post sia doktoriĝo, li finfine havis "la eblecon lasi malantaŭ si ĉiujn stultaĵojn kaj povis dediĉi sin al tio, kio estos la esploradlaboro de lia tuta vivo". Tiel komenciĝas la vojo, kiu kondukos Bickerton al Gvajanio, Havajio, Maŭricio, Surinamo kaj al aliaj lokoj, por testi siajn tezojn pere de lingvoj, kiujn li difinis "lingvoj sen geneologio", nome la piĝino kaj la kreolaj lingvoj. La piĝinaj lingvoj originas el situacioj, kiujn la lingvistoj difinas "situacioj de kontakto" inter

finiscono: "situazioni di contatto" tra comunità di uomini con lingue madri differenti e non reciprocamente intellegibili e in cui, tuttavia, risulta necessario uno strumento comune per la comunicazione. Possiamo dunque definire un linguaggio, nato in queste circostanze singolari, come "lingua occasionale", unico strumento disponibile per lo scambio di informazioni tra comunità linguistiche differenti che si trovano ad interagire tra loro. Il creolo è una lingua estremamente potente e complessa che ha origine da un pidgin; nel passaggio (evoluzione) da una lingua ad un'altra sta tutto il lavoro di Bickerton. In *Bastard Tongues* ritroviamo tutte le più stimolanti teorie e scoperte di questo studioso "anticonvenzionalista", dall'ipotesi del programma biologico del linguaggio agli Universalisti della Creolizzazione (esposti per la prima volta in *Roots of Language*, del 1981). Attraverso ricordi di feste da ballo e discussioni con colleghi, Bickerton rievoca i risultati più significativi della sua attività e il suo rapporto di stima e conflitto con Noam Chomsky.

Proprio in opposizione alla teoria degli universali grammaticali acquista corpo la nuova concezione dell'autore di *Bastard Tongues*; infatti, la grammatica universale postulata da Chomsky è un sistema informatico realizzato neurologicamente che mette a disposizione del bambino un certo numero di modelli grammaticali (tra i quali egli può selezionare quelli che corrispondono alla lingua del suo ambiente di origine). Gli studi sulle lingue creole affrontati da Bickerton suggeriscono che l'acquisizione di una prima lingua avviene attraverso l'intermediazione di un sistema innato alquanto differente. Invece di mettere a disposizione del bambino una gamma di modelli grammaticali egualmente possibili, il sistema può essere provvisto di un solo modello, perfettamente specificato. Solo nella comunità di lingua pidgin, dove non esiste alcun modello grammaticale in grado di opporsi alla grammatica innata del bambino, questo modello non viene elimi-

homkomunumoj, kies gepatraj lingvoj estas malsamaj kaj kiuj ne povas kompreni sin reciproke, sed en kiuj, tamen, estas bezonata komuna ilo por komunikado. Oni povas difini lingvon, kiu naskiĝis en tiuj apartaj kondiĉoj, "okaza lingvo", la sola ilo disponebla por la informŝanĝo inter komunumoj kun malsamaj lingvoj - kiuj, tamen, devas interagi. La kreola lingvo estas lingvo ege pova kaj ampleksa, kiu originas el piĝina lingvo: la tuta laboro de Bickerton konsistas en la pritraktado de pasado (evoluo) de unu lingvo al la alia. En *Bastard Tongues* oni trovas ĉiujn plej stimolajn teoriojn kaj eltrovojn de ĉi tiu neordinara fakulo, ekde la hipotezo de la "biologia programo de la lingvo" ĝis la "Universaloj de Kreolizado" (unue prezentitaj en *Roots of Language*, 1981). Pere de memoraĵoj pri dancofestoj kaj pri diskutoj kun kolegoj, Bickerton priskribas la plej signifajn rezultojn de sia laboro; li ankaŭ priskribas siajn estiman kaj konfliktan rilatojn kun Noam Chomsky.

La nova konceptado de la aŭtoro de *Bastard Tongues* akiras sian sencon ĝuste en opozicio al la teorio pri la gramatikaj universaloj. La universala gramatiko proponita de Chomsky, fakte, estas informadika sistemo realigita je neŭra nivelo, kiu ekipas la infanon per iu kvanto da gramatikaj modeloj (inter kiuj ŝi aŭ li povas elekti tiujn, kiuj korespondas al la lingvo de ŝia aŭ lia origina medio). La studoj pri la kreolaj lingvoj kondukita de Bickerton sugestas, ke la akiro de la unua lingvo okazas danke al la perado de ege malsama kunnaskita sistemo. Anstataŭ meti je dispono de la infano gamon de gramatikaj modeloj, ĉiuj same eblaj, la sistemo povas esti ekipita per nur unu specifa modelo. Nur ene de la komunumo parolanta la piĝinan, kie ekzistas neniu gramatika modelo, kiu povas kontraŭstari la kunnaskitan gramatikon de la infano, tiu ĉi modelo ne estas forigita; male, ĝi pliriĉiĝas per la loka vortaro kaj naskas la kreolajn lingvojn.

nato e si arricchisce, anzi, del vocabolario locale per dar luogo alle lingue creole.

Il libro è ricco di dati sperimentali e risultati ottenuti negli anni anche da amici e colleghi, come David McNeill dell'Università del Michigan, che in *Language and Gesture* (2000) ha rilevato come i bambini compiano errori in modo direttamente proporzionale alle differenze tra la propria lingua madre e la struttura astratta del creolo. Quando un carattere della lingua locale ha una qualche corrispondenza strutturale a quella del creolo, i bambini non compiono errori che pure sembrerebbero del tutto naturali.

È davvero il creolo la lingua originaria dell'umanità? Bickerton è cosciente che si dovranno compiere ancora numerosi esperimenti sull'acquisizione del linguaggio prima che la sua tesi possa essere riconosciuta dalla comunità scientifica. *Bastard Tongues*, attraverso le memorie del linguista, approfondisce il problema dell'origine del linguaggio; in *Adam's Tongue*, ultimo testo di Bickerton, il problema verrà esplorato ancora più a fondo stabilendo un confronto tra la specie umana e le altre specie proprio attraverso il linguaggio.

La libro estas riĉa je eksperimentaj datumoj kaj rezultoj obtenitaj ankŭ fare de amikoj kaj kolegoj, kiel David McNeill (Universitato de Michigan), kiu evidentigis, ke la eraroj faritaj de la infanoj estas rekte proporciaj al la diferencoj inter iliaj gepatra lingvo kaj la abstracta strukturo de la kreola lingvo. Se iu ajn karakterizaĵo de la loka lingvo havas strukturan korespondon kun la kreola, la infanoj ne faras erarojn - kiuj tamen estus tute naturaj.

Ĉu vere la kreola estas la origina lingvo de la homaro? Bickerton bone konscias pri tio, ke ankoraŭ multaj eksperimentoj pri lingvoakirado estas necesaj, antaŭ ol sia tezo ricevu aprobon fare de la scienca komunumo. *Bastard Tongues*, danke al la memoraĵoj de la lingvisto, analizas pli profunde la problemon de la origino de la lingvo; en *Adam's Tongue*, la plej nova verko de Bickerton, la problemo estas esplorata eĉ pli profunde, kaj oni faros komparon inter la homan specion kaj aliaj specioj ĝuste pere de la lingvo.

A proposito degli autori / Pri la aŭtoro

Contatto / Kontaktadreso

Leonardo Caffo
leonardocaffo@gmail.com.

Altri indirizzi / Aliaj adresoj

Daniela Tagliafico: daniela.tagliafico@labont.it.
Roberto Tresoldi: tresoldi.roberto@gmail.com.

Copyright

© © © © 2010 Leonardo Caffo.

Daniela Tagliafico & Roberto Tresoldi per la traduzione in Esperanto. Pubblicato in Italia.
Alcuni diritti riservati.